

## Европейски съд по правата на човека

**Торгейр Торгейрсон срещу Исландия**  
(Thorgeir Thorgeirson v. Iceland)

*Жалба № 13778/88, A.239*

*Решение от 25 юни 1992 г.*

*(резюме) \**

**Чл. 6, т. 1:** право на справедлив процес при наличие на наказателно обвинение; **чл. 10:** свобода на словото

Дали е налице безпристрастност на съда по смисъла на чл. 6, т. 1 се определя въз основа на субективен критерий, т.е. на личното убеждение на определен съдия по конкретно дело, и на обективен критерий – дали съдията е предоставил гаранции, достатъчни за да изключат всяко основателно съмнение в това отношение. Що се отнася до субективния критерий, личната безпристрастност на съдията трябва да се презумира до доказване на противното. Във връзка с обективния критерий трябва да се определи дали, независимо от личното поведение на съдията, са налице факти, които могат да породят съмнение в неговата безпристрастност.

Практиката на Европейския съд не дава опора за провеждане на разлика между политическа дискусия и дискусия по други въпроси от обществен интерес. Упражняването на правото на свобода на изразяване може да бъде ограничено на основание уговорката в чл. 10, че ползването на тази свобода “е съпроводено със задължения и отговорности”, но само при условията, предвидени в т. 2 на чл. 10.

### Факти по делото

Г-н Торгейрсон – гражданин на Исландия, писател, живеел в Рейкявик.

Между 1979 г. и 1983 г. в Исландия се случили редица инциденти, свързани с твърдения за полицейско насилие. Около 10 такива случая били отнесени пред полицията. Последното подобно оплакване било направено през есента на 1983 г. от журналиста Скафти Йонсон и довело до внасянето на обвинителен акт срещу трима представители на полицията в Рейкявик, двама от които били оправдани, а един – осъден. Този случай бил широко отразен в пресата и повдигнал оживена дискусия за

---

\* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

отношенията полиция – общество. Това дало повод на жалбоподателя да публикува на 7 и 20 декември 1983 г. две статии, посветени на полицейската бруталност, в ежедневника "Morgunbladid".

Първата статия представлявала открито писмо до министъра на правосъдието. В него се казвало, че проблемът за отношението между полицията и обществото е привлякъл внимание едва след като един журналист от вестника на партията на самия министър е имал болезнен опит от срещата си с полицията в "джунглата на нощния живот в Рейкявик". Жалбоподателят посочвал, че този случай е само върхът на айсберга и той използва дадената му голяма публичност, за да насочи министъра към много по-сериозния реален проблем. Писателят подчертавал, че се обръща към министъра поради това, че "той е министърът на правосъдието и по този начин командва тези диви зверове в униформи, които пълзят, мълчаливо или не, в джунглата на нощния живот в нашия град". След това авторът разказвал, че когато преди няколко години му се наложило да лежи в местната болница, в съседната стая лежал мъж на около 20 години, който бил обещаващ и очарователен, но бил парализиран до такава степен, че можел да движи единствено очите си. Писателят узнал, че шансовете му за възстановяване са минимални. От другите болни в стаята на младия човек той разбрал, че тежките му увреждания са причинени от полицаи при побой в ресторант. Първоначално не повярвал, но впоследствие персоналът на болницата потвърдил, че младежът е жертва на полицията. След излизането си от болницата писателят установил, че повечето хора знаят случаи, когато в резултат на подобни схватки със "зверове в униформа" граждани "са изпитали бруталните им хватки, вместо да срещнат отношение на внимание и грижа". Авторът сочел, че хората разказват толкова много сходни истории, че те вече едва ли могат да бъдат отхвърляни просто като лъжи. Той обръщал внимание, че тези разкази неизменно са придружени от твърдението, че е безнадеждно полицаи да бъде осъдени в подобен случай, тъй като разследването се извършва в друг отдел на полицията от елитна група, която счита за свой дълг да оневини всеки полицаи. По-нататък в писмото се казвало: "Смятам, че има нещо съществено погрешно в системата, при която хората, които са натоварени с подобни задължения, изглежда пренебрегват всякакво чувство за справедливост и разбират погрешно дълга си, като разрешават на брутални и садистични типове да дават воля на перверзиите си – без значение кой е жертвата".

Авторът изказвал мнение, че истинският проблем се корени в системата, при която полицаи разследват извършените от други полицаи нарушения на изискванията за коректно професионално поведение. Докато тя съществува, нямало да има възможност да се решат спешните въпроси, като тестове за интелигентност и психотестове, които трябвало да бъдат правени, преди полицаите да се учат да упражняват фатални трикове върху хората, за да носят отговорност за случаите, когато са изгубили контрол върху поведението си.

Писателят предлагал да бъде сформиран комитет от достойни за доверие хора, които да разследват постепенно превръщащата се в обществено мнение мъгла за полицейско насилие в Рейкявик, като покани жертвите да изложат твърденията си за проверка. Писателят се надявал, че такъв комитет би констатирал, че само малобройно малцинство от полицаите са отговорни за подобни деяния. Такива полицаи трябва да бъдат посъветвани да си потърсят друга работа.

Писателят изтъквал, че в Рейкявик има изключително добри полицаи, които вършат добросъвестно работата си, но той чувствал дълг към младия човек, когото срещнал в местната болница, да отправи това предложение до министъра. В случай, че министърът не приемел независимо разследване, писателят призовавал журналистите да го извършат и да публикуват резултатите в книга, която би се превърнала в бестселър.

Втората статия била публикувана по повод телевизионно предаване на 13 декември 1983 г., в което на участващите двама полицаи “била дадена пълна свобода да излеят изключително много мръсотия” срещу писателя, да го нарекат лъжец и лице, на което не може да се има доверие, заради статията, публикувана на 7 декември. Писателят разказвал, че след излизането на първата статия му позвънили много хора, включително главният полицейски инспектор на Рейкявик, който го попитал за името на младежа от болницата и казал, че полицията вече разследва случая. Тъй като г-н Торгейрсон не знаел името на младежа, той му посочил само датата, на която бил хоспитализиран. Авторът пишел, че много от хората, позвънили му по телефона, са изразили мнението, че поведението на полицаите в телевизионното предаване е било печален пример. Някой казал, че то е типично за това, което постепенно се превръща в публичен имидж на защитаващата се полиция: малтретиране, фалшификации, незаконни действия, суеверие, безразсъдство и непригодност. Авторът подчертавал, че били използвани точно тези думи.

В отговор на тези статии Министерството на правосъдието изпратило на жалбоподателя писмо с дата 9 януари 1984 г. То го информирало, че проблемите, поставени в статиите, се разглеждат на различни равнища и въпросът е в дневния ред на парламента, пред който министърът на правосъдието ще докладва за направените проучвания и предложения.

На 13 август 1985 г. прокурорът внесъл обвинителен акт срещу жалбоподателя за дискредитиране на непосочени конкретно полицаи от Рейкявик – престъпление по чл. 108 от Наказателния кодекс. За дискредитиращи били счетени изрази и цели пасажки от първата статия, както и пасажът за публичния имидж на полицията от втората статия.

Съдебният процес започнал през септември 1985 г. Били проведени общо 12 съдебни заседания. На едно от тях адвокатът на жалбоподателя направил отвод на съдията поради това, че паралелно с действията си на съдия той представлява и обвинението, тъй като прокурорът отсъствал както на това, така и на предишните заседания. Съдията отхвърлил искането, като отбелязал, че съгласно действащия тогава НПК по делото не се изисква състезателна процедура, а и отводът не бил подкрепен със сериозни аргументи.

Шестте съдебни заседания, в които били представяни документи и изслушвани обяснения и свидетелски показания, се провели при участие на прокурора, с изключение на заседанието на 17 февруари 1986 г., когато съдът се запознал с видеозапис на излъчената телевизионна програма.

В писмената си защита жалбоподателят поискал делото да бъде прекратено или да бъде оправдан поради отсъствието на прокурора от някои от заседанията на съда, а по съществуването на обвинението поддържал, че е изпълнявал дълга си на честен писател, изучаващ духа на нацията и информиращ за своите констатации, без да

скрива истината. Заявил, че се е стремил да предизвика отговор от заинтересуваните страни.

Присъдата била произнесена на 16 юни 1986 г. Искането за прекратяване на делото, основаващо се на отсъствието на прокурора на някои от заседанията, било отхвърлено.

Съдът посочил, че чл. 72 от Конституцията, забраняващ цензурата и други ограничения на свободата на пресата, предвижда и възможност едно лице да отговаря за твърдения в печата. Подсъдимият не можел да се ползва от по-голяма свобода на изразяване на мнение, поради факта, че е писател. Статиите, публикувани във вестника, били написани и подписани от него, което той признавал. Въпреки че чл. 108 от НК визирал престъпление срещу конкретни държавни служители, той включвал и престъпления срещу определена група от държавни служители. Според съдията използваните квалификации "суеверие, безразсъдство и непригодност" попадали в границите на допустимата критика, но за другите изрази и пасажии писателят трябвало да носи наказателна отговорност. Истинността на твърденията му не била доказана. Съдията приел подсъдимия за виновен в престъпление по чл. 108 от Наказателния кодекс и го осъдил да заплати глоба от 10 000 исландски крони или, при неплащане на сумата в срок от 4 седмици от връчването на присъдата, да изтърпи 8 дни лишаване от свобода.

Г-н Торгейрсон обжалвал, а прокурорът протестираше присъдата пред Върховния съд на Исландия, който разгледал делото на 22 септември 1987 г. Адвокатът на жалбоподателя се позовал на процесуално нарушение и поискал делото да бъде върнато за ново разглеждане. Прокурорът поискал да бъде увеличено наказанието. На 20 октомври 1987 г. Върховният съд потвърдил присъдата.

Чл. 72 от Конституцията от 1944 г. на Република Исландия разпореждал: "Всеки има право да изразява мислите си в печатни издания, но може да носи отговорност за тях пред съда. Цензура или други ограничения на свободата на изразяване не могат да бъдат налагани".

Съгласно Закона за правото на публикации от 1956 г. един автор можел да носи както наказателна, така и гражданска отговорност за публикации, направени под собствено име. Ако публикацията не е подписана, такава отговорност можели да носят издателят, редакторът, продавачът, разпространителят или печатарят.

Дискредитиращата публикация била престъпление съгласно Наказателния кодекс. Чл. 108, посветен специално на дискредитирането на държавни служители, гласял: "Който злослови или по друг начин обиди държавен служител, с думи или действия, или направи дискредитиращи твърдения срещу или за него при изпълнение на служебните му задължения или заради изпълнението им, се наказва с глоба или лишаване от свобода до 3 години. Едно твърдение може да повлече глоба, макар и да е доказано, ако е направено по безочлив начин."

Прецедент за тълкуването на тази разпоредба като включваща и отговорност за дискредитиращи твърдения срещу определена група непосочени поименно държавни служители, се съдържа в две предходни решения на Върховния съд.

По исландския НПК прокурорът определял дали по дадено дело следва да се проведе състезателна процедура или не, въз основа на разпоредбите на кодекса относно случаите, в които такава е задължителна. Когато не се налагало провеждане

на състезателна процедура, делото се разглеждало в отсъствието на прокурор от съдия, който бил задължен да изследва екс официо и независимо всички факти по делото, даже ако обвинението вече е сторило това и е изготвило доклад, както и да прецени всички фактори относно вината или невинността на подсъдимия и смекчаващите и утежняващи отговорността обстоятелства.

Тази процедура съществено се изменяла с ревизирия процесуален кодекс, който се очаквало да влезе в сила на 1 юли 1992 г. Законопроектът, който бил представен пред Европейския съд, предвиждал, че в случаите, когато прокурор не се яви на съдебно заседание, то следва да бъде отложено.

### **Резюме на решението на Европейския съд**

Жалбоподателят се е оплакал от нарушения на чл. 6, т. 1 и т. 3, б. “с” и чл. 10 от Конвенцията. Комисията е обявила жалбата за допустима относно оплакванията по чл. 6, т. 1 и чл. 10.

#### **I. Твърдяното нарушение на чл. 6, т. 1**

Жалбоподателят се оплаква, че делото му не е било разгледано от “безпристрастен съд” по смисъла на чл. 6, т. 1. Той изтъква, че по действащото исландско законодателство по-леки случаи, които не налагат състезателен процес, могат да се разглеждат в отсъствие на прокурора. Според него това означава, че в подобни случаи първоинстанционният съдия е овластен да поеме функциите на прокурора, както е станало и по неговото дело, по което прокурорът не се е явил на много от съдебните заседания.

“Дали е налице безпристрастност по смисъла на чл. 6, т. 1 се определя въз основа на субективен критерий, т.е. на личното убеждение на определен съдия по конкретно дело, и на обективен критерий – дали съдията е предоставил гаранции, достатъчни за да изключат всяко основателно съмнение в това отношение. Що се отнася до субективния критерий, личната безпристрастност на съдията трябва да се презумира до доказване на противното, а жалбоподателят не е представил доказателства, сочещи че съдията по неговото дело е бил лично пристрастен. Във връзка с обективния критерий трябва да се определи дали, независимо от личното поведение на съдията, са налице факти, които могат да породят съмнение в неговата безпристрастност. (...) [П]ри преценката дали в даден случай има основателна причина за опасения, че определен съдия не е безпристрастен, становището на подсъдимия е важно, но не и решаващо. Решаващото е дали тези опасения могат да се приемат за обективно оправдани.”

Съдът отбелязва, че прокурорът не се е явил на шест от проведените общо дванадесет заседания, но в тях съдията не е извършвал действия, свързани със съществуването на обвинението, и съвсем не е поемал функции, които биха били осъществявани от прокурора, ако присъстваше. Прокурорът е участвал в заседанията, на които са представяни доказателства и са разпитвани свидетели.

При тези обстоятелства Съдът не намира основание да приеме опасенията на жалбоподателя за оправдани и следователно не е налице нарушение на чл. 6, т. 1 от Конвенцията.<sup>1</sup>

## II. Твърдяното нарушение на чл. 10

Оплакването на г-н Торгейрсон, че е жертва на нарушение на чл. 10 от Конвенцията, е било прието за основателно от Комисията, но се оспорва от правителството.

“Съдът смята – а по това не се и спори – че осъждането на жалбоподателя от наказателния съд на Рейкявик на 16 юни 1986 г. за клевета, която присъда е потвърдена от Върховния съд на 20 октомври 1987 г., представлява намеса при упражняване на неговото право на свобода на словото. Такава намеса води до нарушение на чл. 10, освен ако е “предвидена от закона”, има законни съгласно чл. 10, т. 2 цел или цели и е “необходима в едно демократично общество” за постигането им.”

### *A. Предвидена от закона*

Жалбоподателят твърди, като се позовава и на особеното мнение на член на състава на Върховния съд, че чл. 108 от Наказателния кодекс, тълкуван в светлината на конституционното право на свобода на словото, не съставлява надлежно основание за неговото осъждане.

“Съдът отбелязва обаче, че начинът, по който Наказателният съд в Рейкявик, а след него и мнозинството в състава на Върховният съд, са тълкували и приложили този текст по делото, не се изключва от неговата формулировка, а се подкрепя и от съдебния прецедент. Най-вече, тълкуването и прилагането на националното право е задача преди всичко на националните органи и по-специално на съдилищата (вж. решението от 24.04.1990 г. по делото [\*Крюслен с/у Франция\*](#)<sup>2</sup>, А.176-А, стр. 21, § 29). Следователно Съдът се съгласява с правителството и с Комисията, че намесата е била “предвидена от закона”.

### *Б. Дали намесата е имала законна цел или цели*

Не се спори, че осъждането на жалбоподателя е преследвало законна съгласно чл. 10, т. 2 цел – да се защити “репутацията на другите”.

### *В. Дали намесата е била “необходима в едно демократично общество”*

Като оспорва становището на жалбоподателя и на Комисията, че намесата не е била “необходима в едно демократично общество”, правителството прави две групи

---

<sup>1</sup> Решението е единодушно.

<sup>2</sup> *Kruslin v. France*

възражения – по принципни въпроси и отнасящи се до конкретните обстоятелства по делото.

Възраженията от първата група могат да бъдат обобщени по следния начин:

а) Решенията на Европейския съд по делата [Лингенс с/у Австрия](#)<sup>3</sup> от 8.07.1986 г. (А.103), [Барфод с/у Дания](#)<sup>4</sup> от 22.02.1989 г. (А.149) и [Обершлик с/у Австрия](#)<sup>5</sup> от 23.05.1991 г. (А.204) показвали, че широките граници на допустима критика при водене на политическа дискусия не се отнасят в същата степен за обсъждането на други въпроси от обществен интерес. Въпросите от обществен интерес, повдигнати в статиите на жалбоподателя, не могли да се включат в категорията на политическата дискусия, която означавала пряко или непряко участие на гражданите в процеса на вземане на решения в едно демократично общество.

б) Действията на държавните служители трябвало да бъдат непрекъснато обект на внимателно наблюдение и дебат и да бъдат открити за критика. Все пак, доколкото в конкретния случай те нямали възможност за отговор, не било допустимо да бъдат обвинявани без законно основание в престъпно поведение.

в) От трите посочени решения на Европейския съд ясно следвало, че когато някой твърди, че свободата му на изразяване е била ненужно ограничена, трябва самият той да е упражнявал тази свобода по начин, съответстващ на демократичните принципи.

С оглед на специфичните обстоятелства по делото правителството прави следните възражения:

а) Твърденията в статиите на жалбоподателя не се основавали на обективни и фактически данни.

б) Статиите на жалбоподателя не се ограничавали до критика относно начина, по който полицията изпълнява задълженията си. Основната цел на автора не била застъпничество за нови методи за разследване на оплаквания срещу полицията, а да увреди репутацията на полицията в Рейкявик като цяло, чрез конкретни твърдения за неправомерно поведение, включително и за сериозни престъпления.

в) Даже и да се приемело, че е съществувало фактическо основание за изявленията на жалбоподателя, той бил престъпил всички разумни граници, като използвал зложелателен, обиден и обругаващ език.

---

<sup>3</sup> Lingens v. Austria

<sup>4</sup> Barfod v. Denmark

<sup>5</sup> Oberschlick v. Austria

г) Наложените санкции, които не включили конфискуване на статиите, били незначителни и не били в състояние да обезкуражат откритото обсъждане на въпроси от обществен интерес.

“Съдът припомня, че свободата на словото е една от основите на демократичното общество (...) и се отнася и за информация и идеи, които засягат, шокират или смущават. Свободата на изразяване, така, както е закрепена в чл. 10, е подчинена на редица изключения, които обаче следва да се тълкуват ограничително и необходимостта от всяко ограничение трябва да бъде убедително установена. По настоящото дело жалбоподателят е изразил възгледите си, като ги е предоставил за публикуване във вестник. Следователно трябва да се има предвид важната роля на пресата в правовата държава. Пресата не бива да престъпва границите, установени *inter alia* за "защита на репутацията на другите", но неин дълг е да разпространява информация и идеи по въпроси от обществен интерес. Не само пресата има задачата да разпространява такава информация и идеи, а и обществото има правото да ги получава. Ако това не е така, пресата няма да бъде в състояние да играе своята жизнено важна роля на “обществен страж”.

По поставените от правителството принципи въпроси Съдът отбелязва, че неговата практика не дава опора за провеждане на разлика, по начина, по който го прави правителството, между политическа дискусия и дискусия по други въпроси от обществен интерес. Аргументът на правителството, който цели да обоснове ограничение на правото на свобода на изразяване с уговорката в чл. 10, че ползването на тази свобода “е съпроводено със задължения и отговорности”, не държи сметка, че такова ползване може да бъде ограничено само при условията, предвидени в т. 2 на чл. 10.

Що се отнася до конкретните обстоятелства по делото, Съдът не възприема становището на правителството, че твърденията в статиите, написани от жалбоподателя, са били лишени от обективна и фактическа основа. Първата статия има за отправна точка едно конкретно дело за малтретиране – това на Скафти Йонсон, породило широк обществен дебат и довело до осъждането на отговорния полицейски служител. Безспорно е, че този инцидент действително се е случил. По отношение на другите фактически елементи, съдържащи се в статиите, Съдът отбелязва, че по съществото си те са представлявали позовавания на "разкази" или "мълва", изхождащи от други лица, а не от жалбоподателя, или "общественото мнение", с твърдения за полицейска бруталност. Така например хората, лежали в болницата в една стая с младия човек, са разказали, а болничният персонал е потвърдил, че той е бил наранен от полицията. Както подчертава Комисията, не е установено тази "история" да е била напълно невярна и просто измислена. Също така, според първата статия жалбоподателят е констатирал, че много хора знаят различни подобни истории, които са толкова сходни и многобройни, че едва ли могат да се разглеждат като обикновени лъжи.

Накратко, жалбоподателят по същество е отразил онова, което други са казали относно полицейското насилие. Той е бил осъден от Наказателния съд в Рейкявик за престъпление по чл. 108 от Наказателния кодекс, отчасти защото не е могъл да докаже това, което съдът е счел за негови собствени твърдения, а именно че



непосочени конкретно представители на полицията в Рейкявик са извършили многобройни актове на сериозно насилие, довело до увреждания на жертвите, както и подправяне на документи и други престъпления. Доколкото от жалбоподателя се е искало да установи истинността на тези твърдения, той, по мнение на Съда, е бил изправен пред една неразумна, ако не и невъзможна задача.

Съдът също така не е убеден от аргумента на правителството, че основната цел на статиите на жалбоподателя е била да се увреди репутацията на полицията в Рейкявик като цяло. На първо място, неговата критика не може да се приеме като дискредитираща всички представители или конкретен представител на полицията в Рейкявик. Както е посочено в първата му статия, жалбоподателят приема, че “сравнително малко лица са отговорни”, и вярва, че едно независимо разследване би показало отговорност на малобройно малцинство полицаи. На второ място, както Съдът посочи по-горе, жалбоподателят по същество е отразил казаното от други хора.

Тези обстоятелства, наред с внимателния прочит на първата статия, потвърждават неговото твърдение, че основната му цел е била да накара министъра на правосъдието да създаде един независим и безпристрастен орган за разследване на оплаквания за полицейско насилие. Втората статия, написана в отговор на някои изявления на полицейски служител в телевизионно предаване, трябва да се разглежда като продължение на първата.

Статиите са засягали, както всъщност не се спори, въпрос от сериозен обществен интерес. Истина е, че и двете са били написани с особено силни изрази. Все пак, като се има предвид тяхната цел и влиянието, което са били предназначени да окажат, Съдът намира, че използваният език не може да се разглежда като прекален.

Накрая Съдът смята, че осъждането и наложеното наказание са били в състояние да обезкуражат откритата дискусия по въпроси от обществен интерес.

Като има предвид изложеното Съдът заключава, че посочените от правителството съображения не са достатъчни, за да покажат, че намесата, от която се оплаква жалбоподателят, е била пропорционална на преследваната законна цел. Следователно тя не е била "необходима в едно демократично общество".

В съответствие с това, налице е нарушение на чл. 10 от Конвенцията.”<sup>6</sup>

Жалбоподателят претендира обезщетение за собствената си седемгодишна работа по делото, отнела голяма част от свободното му време, както и за имуществени вреди – пропуснат доход в резултат на неговия "статут на дисидент". Съдът отхвърля и двете претенции. Той отбелязва, че обезщетение се присъжда “ако е необходимо”, а жалбоподателят, който е имал адвокат както в Исландия, така и в Страсбург, не е установил защо е необходимо да бъде обезщетен за собствената си работа. Не е установена и достатъчна връзка между твърдените пропуснати ползи и констатираното нарушение на чл. 10. Съдът присъжда на жалбоподателя направените

---

<sup>6</sup> Решението е взето с мнозинство от 8 гласа срещу 1.

разноски за превод и компютърна обработка на документи за производството пред него, както и за представляването му от адвокат.